

Finanční analýza obchodních a státních organizací

praktické příklady a použití

Miroslav Máče

aplikační podoba čisté
současné hodnoty

ekonomická přidaná hodnota
– ekonomický zisk

soustava ukazatelů Du Pont

výkaz tvorby bohatství

transformace účetních výkazů
státních organizací

Státní pokladna České republiky

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Obsah

Předmluva	7
1. Základy účetnictví	9
1.1 Obecně uznávané účetní zásady	9
1.2 Podvojně účetnictví	10
1.2.1 Akruární účetnictví	13
1.2.2 Účetnictví na základě příjmů a výdajů	15
1.3 Kamerální a jednoduché účetnictví	16
2. Reprodukční proces firem a organizací	17
2.1 Výrobní podnik	17
2.2 Obchodní podnik	17
2.3 Státní organizace	17
3. Ukazatelé finanční analýzy	23
3.1 Účetní výkazy	23
3.1.1 Rozvaha	24
3.1.2 Výkaz zisku a ztráty	26
3.1.3 Přehled o peněžních tocích	27
3.2 Analýza absolutních ukazatelů	29
3.3 Analýza poměrových ukazatelů	32
3.3.1 Ukazatelé rentability	33
3.3.2 Ukazatelé likvidity	34
3.3.3 Ukazatelé aktivity	35
3.3.4 Ukazatelé zadluženosti	37
3.3.5 Ukazatelé kapitálového trhu	38
3.4 Analýza soustav ukazatelů	39
4. Analýza výkonnosti firmy	41
4.1 Teorie hodnoty	41
4.1.1 Časová hodnota peněz	41
4.1.2 Čistá současná hodnota	42
4.2 Kritérium výkonnosti	44
4.2.1 Vyhodnocení současné hodnoty	45
4.2.2 Ukazatel výkonnosti vlastního kapitálu	49
4.2.3 Ekonomická přidaná hodnota	54
4.2.4 Total faktor produktivity	56
4.2.5 Čistá současná hodnota růstových příležitostí	60
5. Pyramidová soustava ukazatelů	63
5.1 Analýza soustavy ukazatelů	63
5.2 Analýza krátkodobé výkonnosti	66
5.2.1 Tvorba EBIT	70

5.2.2	Dělení EBIT	76
5.3	Analýza dlouhodobé výkonnosti	78
5.3.1	Odhad alternativního nákladu na vlastní kapitál	81
5.4	Finanční rovnováha organizace	84
5.4.1	Finanční rovnováha z rozvahy	85
5.4.2	Finanční rovnováha z rozvahové položky	86
6.	Hodnocení výkonnosti organizace	89
6.1	Soustava ukazatelů	89
6.2	Balanced scorecard	94
6.3	Případové studie	96
6.3.1	Obchodní organizace	97
6.3.2	Státní organizace	109
7.	Manažerské účetnictví státní organizace	123
7.1	Vymezení manažerského účetnictví	123
7.2	Subjekty manažerského účetnictví	124
7.2.1	Organizační složka státu	124
7.2.2	Příspěvková organizace	125
7.2.3	Státní fond	126
7.2.4	Státní podnik	127
7.2.5	Zvláštní státní organizace zřízená zákonem	128
7.2.6	Soukromoprávní subjekty	128
7.3	Transformace účetních výkazů státní organizace	129
7.3.1	Výkazy státního fondu za rok 2003	129
7.3.2	Výkazy státního fondu za rok 2004	136
7.3.3	Proformy výkazů státního fondu na rok 2005–2006	142
8.	Státní pokladna	149
8.1	Klíčové přínosy zavedení systému státní pokladny	150
8.2	Twinningová dohoda o systému státní pokladny ČR	151
	Závěr	153
	Literatura	155

Předmluva

O finanční analýze bylo sepsáno již mnoho kvalitních pojednání. Tato kniha není pouhým přehledem metod finanční analýzy, ale novým přístupem, který chce sjednotit hodnocení výkonnosti jak privátních, tak i státních organizací. Motivem sepsání nebyla touha ukázat se na knižním trhu, ale poukázat na řešení problémů, se kterými jsem se jako státní úředník denně potkával. Tímto problémem je udržení veřejného sektoru ve stávajícím rozsahu. Předlohou tohoto textu byla kniha Inky Neumaierové a Ivana Neumaiera: Výkonnost a tržní hodnota firmy (Grada Publishing, 2002).

Přestože jádrem knihy je pyramidový rozklad kritéria čisté současné hodnoty na základě ekonomické přidané hodnoty, musel jsem před tuto kapitolu předřadit některé další kapitoly, které vysvětlují řešenou problematiku. Vzhledem k tomu, že pyramidová ukazatelová soustava vyžaduje akruární účetní systém, v prvních dvou kapitolách vysvětlují jeho podstatu a jeho přednosti. Tento výklad je nezbytný k pochopení účetních výkazů v kapitole třetí (Ukazatelé finanční analýzy) a pojetí manažerského účetnictví v kapitole sedmé (Manažerské účetnictví státní organizace). Kapitola třetí (Ukazatelé finanční analýzy) je přehledovou kapitolou, nezbytnou pro pochopení analýzy krátkodobé výkonnosti v kapitole páté (Pyramidová soustava ukazatelů). Kapitola čtvrtá (Analýza výkonnosti firmy) je úvodní kapitolou kapitoly páté (Pyramidová soustava ukazatelů). Poslední kapitolou je kapitola osmá (Státní pokladna), kde zdůvodňuji, proč jsem se věnoval problematice finanční analýzy státních organizací.

Kniha pojednává o finanční analýze státních organizací, ale její podstatná část je věnována finanční analýze firem. Se státní organizací se setkáme až na konci kapitoly šesté (Hodnocení výkonnosti organizace). Pro čtenáře, kterého pouze zajímá problematika hodnocení výkonnosti firmy, zde kniha končí.

Kapitoly, které jsou zcela původní:

- *hodnocení výkonnosti organizace – státní organizace,*
- *manažerské účetnictví státní organizace.*

Méně známá jsou témata následujících kapitol:

- *analýza výkonnosti firmy,*
- *pyramidová soustava ukazatelů,*
- *státní pokladna.*

Ostatní témata (obecně známá) jsou použita pro vysvětlení výše uvedených témat:

- *základy účetnictví,*
- *reprodukční proces firem a organizací,*
- *ukazatele finanční analýzy.*

Knihla obsahuje 101 vzorců a jejich odvození, 53 tabulek a 18 obrázků, přesto není plná teorie a praxe. Předkládaná publikace je trochu náročnější, nicméně může být přínosem i pro vás.

autor

1. Základy účetnictví

1.1 Obecně uznávané účetní zásady

Účetnictví je realizováno jako součást činností, odehrávajících se v jednoznačně vymezené specifické hospodářské entitě, v **podniku**. Podnikem rozumíme soustředění věcí, práv a břemen, jako celek vytvářející určitý specifický organismus, který zdravě prospívá na základě dosahovaných výkonů a dále roste, ale případně také „onemocní“ a zajde.

Podnik je daným účetním systémem nejen popisován, ale na základě výstupů účetnictví, tj. údajů z účetních výkazů, je také hodnocen. Proto je zcela logický požadavek, obecně na účetnictví kladený, zachycovat skutečnosti hospodářského života daného podniku řádným způsobem. Splnění takového požadavku nutně vyžaduje přijetí určité konvence platné pro veškeré účtující subjekty, konvence určující „rámec prostoru“, ve kterém se účetní zobrazení ekonomických aktiv podniků bude odehrávat tak, aby byla zachována nezbytná míra jednotnosti ve vytváření účetního obrazu hospodářské skutečnosti. Konvence pro účtující subjekty v obecné rovině nejčastěji prezentujeme v podobě obecně uznávaných účetních zásad.

Obecně uznávané účetní zásady (principy) lze rozdělit na významnější *předpoklady*, jejichž nedodržení by zásadním způsobem měnilo kvalitu zobrazení skutečnosti v účetnictví, a na *zásady* (principy v užším smyslu), které usměrňují zpracování údajů v účetnictví od vstupu až ke konečné podobě účetních výkazů.

Skupina předpokladů stanoví podmínky, které chceme považovat za splněné, aby účetnictví správně plnilo svoji informační funkci.

K předpokladům můžeme zařadit:

- I. celek, o němž má být účtováno, je přesně vymezen, a hospodářsky oddělen od jeho vlastníků** (-> účetní jednotka),
- II. aktivity účetní jednotky směřující k zajištění její činnosti nezměněně i v letech nejbližších příštích** (-> podnik je a zůstane i nadále „v chodu“),
- III. do účetnictví vstupují všechny údaje, jeho výsledky měření vyjádřené v peněžních jednotkách, jejichž kupní síla se nemění** (-> stálá jednotka měření),

IV. finančně-majetková situace (majetek, dluhy a vlastní kapitál) a výsledek hospodaření (důchod, přínos, zisk, či újma, ztráta) jsou z účetnictví odvozovány v pravidelných časových intervalech (-> informace za jednotlivé účetní období).

Účetnictví podniku lze úspěšně organizovat a vést jen za předpokladu, že jsou přesně vymezeny hranice, oddělující podnik (jeho majetek, dluhy a vlastní kapitál) od okolí podniku (včetně vlastníků). Tento předpoklad není v případě státních organizací zcela vždy splněn.

Účetním obdobím je 12 po sobě jdoucích měsíců, přičemž jednotlivá účetní období jsou pojímána jako nezávislá, tj. jsou zachycovány všechny skutečnosti související s daným účetním obdobím a nejsou směřovány události různých období. Předpokládá se nepřetržitý provoz firmy (instituce) v po sobě následujících obdobích.

Účetnictví vychází z pěti základních zásad (principů, axiomů):

1. Zásada reálného zobrazení, která přikazuje věrnost obrazu reprodukčního procesu.
2. Zásada bilanční kontinuity čili návaznost zobrazení v čase.
3. Zásada stálosti metod, tzn. postupů účtování, oceňování majetku, odpisování.
4. Zásada opatrnosti, tj. nepřipouští se nadhodnocování majetku a výnosů a podhodnocování závazků a nákladů.
5. Zásada nekompensovatelnosti, tj. nemožnosti kompenzovat náklady a výnosy či pohledávky a závazky a účtovat pouze o jejich rozdílu.

1.2 Podvojně účetnictví

Předmětem prakticky provozovaného účetnictví je zpracování všech transakcí, které vyjadřují jakékoliv podnikové hospodářské aktivity, pokud lze racionálním způsobem kvantifikovat, a pokud splňují znaky příslušnosti k určité účetní kategorii, metodikou a způsoby normativně stanovenými.

Pro účetní **zobrazování transakcí** je nezbytné stanovit základní prvky, tedy samostatně sledované složky podniku, označované jako „*hmotné nositele jeho hospodářské činnosti*“. Identifikace, tj. určení jednotlivého hmotného nositele hospodářské činnosti, má vycházet především z pozice uživatele účetních údajů. Samostatně se v účetnictví budou zobrazovat takové prvky podnikové struktury, které jsou chápány jako *příčiny (pří-*

padně důsledky) změn obrazu této struktury v daném systému za uplynulý časový interval.

Podnik uvažujeme jako soubor hmotného majetku a práv, jimiž je možno podle podnikatelského záměru disponovat, s cílem zvýšit bohatství (jeho hodnotově vyjádřený objem). Označme ho jako M . Soubor M nevznikl aktem stvoření z ničeho, ale postupně tak, jakou měrou byly pro jeho budování užity zdroje financování, jejich celek označme jako soubor F .

Proces aktivní podnikové činnosti se může uskutečňovat jen tehdy, jsou-li k dispozici (jako součást souboru M) finanční prostředky k obstarání nových produkčních činitelů, nezbytně však (jako součást souboru F) musí podnik mít i použité zdroje financování, zdroje krytí těchto prostředků. V podniku se veškerá aktivita uskutečňuje jak v podobě hmotných toků (operace v souboru M), tak i v podobě finančních toků (operace v souboru F).

Prvky souboru M zná účetnictví jako podniková **aktiva**: Ocenitelný majetek nebo ocenitelná práva, jimiž je podnik oprávněn na základě minulých transakcí plně disponovat a očekává od nich budoucí zvýšení svého ekonomického prospěchu (užitku) v podobě pravděpodobného toku peněz nebo peněžních ekvivalentů do podniku.

Prvky souboru F zná účetnictví jako podnikové kapitály, neboli **pasiva**: Ocenitelná břemena, která podnik na základě minulých transakcí nese a plně odpovídá za jejich snížení; v budoucnosti bude ekonomický prospěch právě jejich snižováním zmenšen, nejčastěji vysoce pravděpodobným odtokem peněz nebo peněžních ekvivalentů z podniku.

Kritériem, které dovoluje identifikovat jednotlivé části aktiv tak, aby k nim mohla být přijímána odpovídající rozhodnutí, je způsob využití dané části aktiv pro budoucí ekonomický prospěch: Podle tohoto kritéria odlišíme části souboru, u nichž je využití pro budoucí prospěch okamžité, resp. za krátký časový úsek, od těch částí, u nichž je využití pro budoucí prospěch možné jen dlouhodobě, tedy přínos k prospěchu podniku nebude okamžitě nebo v krátkém časovém úseku roven celému potenciálu těchto částí. Z praktických důvodů se kritériem pro identifikaci z tohoto hlediska stal časový interval, za který se obvykle zjišťují základní finanční determinanty podniku; je to původně doba výrobního cyklu v zemědělství, tj. jeden rok (dvanáct po sobě jdoucích měsíců). Tyto prvky aktiv, které budou (skutečně nebo potenciálně) v časovém úseku jednoho roku zcela využity (spotřebovány) pro ekonomický prospěch podniku, označíme jako *krátkodobá*

(oběžná) aktiva. Ty prvky, které budou zcela využity (spotřebovány) pro ekonomický prospěch podniku, v časovém úseku delším než jeden rok, označíme jako *dlouhodobá (vázaná) aktiva*. Obdobně můžeme takovéto časové kritérium uplatnit u cizího kapitálu. Vlastní kapitál se vždy považuje za dlouhodobé (stálé) břemeno.

Aktiva lze tedy vnitřně rozdělit na:

1. majetek dlouhodobě užitečný (dlouhodobě vázaná aktiva) a
2. majetek krátkodobě užitečný (oběžná, krátkodobě vázaná aktiva, případně aktiva volná – platební prostředky).

V pasivech můžeme samostatně uvádět:

1. kapitál vlastní (stálý zdroj financování),
2. dlouhodobé dluhy (stálý zdroj financování),
3. krátkodobé dluhy (jako přechodné zdroje financování).

Podnik, který setrvává ve svých dosavadních aktivitách a bude v nich i v dohledné budoucnosti pokračovat neustále obnovuje rovnováhu majetkových prvků (aktiv) a kapitálových prvků (pasiv). Tato rovnováha nachází svůj formální výraz v základní zjednodušené podobě **bilanční rovnice**:

$$\sum c(m_i) = \sum c(f_j),$$

kde: $c(m_i)$ představuje funkci ocenění i -té položky množiny M aktiv, $c(f_j)$ je funkcí ocenění j -té položky množiny F pasiv

Aby žádné zobrazení v účetnictví předpokládanou rovnováhu aktiv a pasiv nezměnilo, musí zobrazující operace mít povahu algebraických přípustných úprav bilanční rovnice. To znamená, že transakce všech druhů budou zobrazeny pouze operacemi, které můžeme rozdělit do čtyř typů:

1. operace zvyšující bilanční sumu v aktivech i v pasivech,
2. operace snižuje bilanční sumu v aktivech i v pasivech,
3. operace mění složení aktiv a pasiv se nedotýká,
4. operace mění složení pasiv a aktiv se nedotýká.

Pokud u transakcí, zobrazovaných operacemi výše uvedených čtyř typů, nedochází ke změně velikosti (objemu) vlastního kapitálu v pasivech, jedná se o tzv. **nepůsobivé operace**. To znamená, že z jejich zobrazení v účetnictví není odvozen výsledek (zisk, ztráta) hospodářského období. Jen

takové transakce, jejichž zobrazující operace mění výši vlastního kapitálu, mohou být přímo spojeny s údaji, z nichž lze odvodit výsledek hospodaření. Tím není řečeno, že všechny transakce zobrazené operacemi, které mění výši vlastního kapitálu, jsou spojeny s výsledkem hospodaření. Ze všech takovýchto transakcí musíme vyloučit transakce měnící výši vlastního kapitálu přímými vklady nebo výběry vlastníků (vkladem nového kapitálu se objem vlastního kapitálu zvyšuje, ale nejde o spojení s výsledkem, obdobně výběr z kapitálu tento objem snižuje bez spojení s výsledkem). Zbývající transakce, které výši vlastního kapitálu mění, a současně nejsou přímým vkladem nebo výběrem ze strany vlastníků. Takovéto transakce jsou zobrazovány v účetnictví tzv. **působivými operacemi**.

Pokud zobrazující působivé operace zvyšují vlastní kapitál, jde o **výnosy**, neboli „hrubý zisk“, pokud taková operace vlastní kapitál snižuje, jedná se o **náklady** (výsledkové, uplatněné náklady), neboli o „hrubou ztrátu“.

1.2.1 Akruární účetnictví

Historicky vzato je účetnictví (a tudíž i výkazy na něj navazující) schopno podat relativně spolehlivý a přesný obraz o stavu a pohybu peněžních (nominálních) jednotek, užitých ve směných transakcích, které se v dané jednotce uskutečnily ve vykazovaném časovém intervalu. Veškeré záznamy na počátku existence moderního účetnictví byly záznamy o pohybu peněz u obchodníka se zbožím: Penězi se transakce začínaly a jimi řetěz transakcí také končil a bylo možno jednoznačně určit, jakého bylo dosaženo výsledku (na transakci vydal méně peněz, než kolik jich přijal se ziskem, v opačném případě ztrátou). Teprve silící a zákonně prosazované požadavky na vykazování celkové situace a dosažených výsledků jednotlivých firem k určitému datu dávají vzniknout fenoménu, který jsme zvyklí označovat jako růstová (akruární) základna zobrazování, tj. účtují se (a vykazují) nejen skutečné proudy peněžních výdajů a příjmů, ale také potenciální proudy nárokových plateb penězi (náklad) a nárokových příjmů peněz (výnos) proto, aby mohl být k určitému datu vyčíslen odhadovaný výsledek z nároků vedle dosaženého výsledku ze skutečných proudů peněz.

Každý ryze peněžní přístup k obsahu účetních záznamů a výkazů účetní závěrky musí nutně vést ke konstatování, že nemůžeme dobře vyčíslit výsledek, který není dosud přeměněn ve skutečnou diferenci mezi (definitivním) příjmem peněz a odpovídajícím (definitivním) peněžním výdajem. To je možné až v okamžiku faktického ukončení všech podnikových aktivit při jeho likvidaci, v tzv. totálním výsledku.

Proto byl přijat přístup, jímž je **totální výsledek zpětně rozkládán do jednotlivých období vykazování podle uskutečněného prodeje výkonů** (růstová, spojitá báze), **a nikoliv podle objektivně uskutečněných příjmů a výdajů peněz** (nespojité báze). Neustále se vypořádáváme s problémem jak dojít „nazpět“ od neznámé budoucnosti, v níž leží okamžik definitivního ukončení všech transakcí, tedy i existence podniku samého, a kdy teprve může být bez problému vyčíslen tzv. totální zisk (ztráta) v penězích, každoročně nějakým – pokud možno objektivním – způsobem ke stanovení velikosti zisku (ztráty) za uplynulé období. Zcela korektní výsledek jsme schopni objektivně vyčíslit v penězích až v momentu, kdy jsou již všechny abstraktní finanční toky (tj. náklady a výnosy) přeměněny na příjmy a výdaje peněz.

Existuje více cest jak čistě početně teoretický výsledek celé doby existence podniku rozdělit „zpětně“ na jednotlivé hospodářské roky. Můžeme např. uvedený výsledek rozdělit na všechna období rovnoměrně. Postupem času však přednost získalo rozdělování podle uskutečněných obrátů (prodej výkonů) jakožto objektivního měřítka „zásluhy“ jednotlivých roků o dosažený výsledek. Lze tedy poměrně nenáročným početním postupem vždy zjistit velikost tržeb v daném období za příslušné množství prodaných výkonů. Budeme dál předpokládat, že se nárokové příjmy z tržeb – **výnosy** opravdu stanou příjmy v penězích. Pak pro co největší přiblížení se k podílu na celkovém výsledku musíme s příslušně vymezenými výnosy porovnat i určitou výši celkových peněžních výdajů. Ale znovu je tu potíž: Peněžní výdaje každého jednotlivého období objektivně z velké části nebo vůbec nesouvisí se spotřebou výrobních činitelů v prodaných výkonech. Musíme tedy pro toto porovnání použít veličinu obdobně abstraktní jako nárokové příjmy, ale ve své podstatě „opačného“ charakteru. Takovou veličinou jsou **náklady** (započitatelné uskutečněné výdaje, nebo závazek uskutečnění výdajů peněz).

Rozdělujeme tak neznámý totální výsledek podniku (za celou dobu jeho existence) mezi jednotlivé hospodářské roky předem v podobě známých a vypočitatelných částek nárokových příjmů (výnosy) snížených o známé a vyčíslitelné částky započitatelných výdajů, závazků k peněžní úhradě (náklady, přesněji výsledkové náklady). Poměřením výnosů a nákladů za uzavíraný hospodářský rok tak zjišťujeme užitek nebo škodu, která v podobě zisku nebo ztráty v daném roce nastala.

Tento způsob vymezení období pro odvozování výsledku je označován jako **spojitý** (akruární) **systém** (koncept) klasifikace účtů. Umožňuje

zkracovat časový interval pro vyčíslení výsledku hospodaření na dobu nekonečně malou; matematicky je veličina výsledku v takové soustavě účtů spojitou funkcí času. Systémy v současné době v podnikové praxi fungující zobrazují vesměs **transakce příčinně**.

1.2.2 Účetnictví na základě příjmů a výdajů

Soustava účtů, která jako **působivé transakce** (resp. jako transakce zobrazující účetní operace) chápe výhradně peněžní příjmy a peněžní výdaje daného období, se označuje jako nespojitě (důsledkové) účetnictví.

Systémové znaky soustavy peněžních příjmů a výdajů jsou následující:

1. **Neužívají se výnosy a náklady.**
2. Dodržování bilančního principu není zajišťováno běžným účtováním transakcí, ale pouze intervalově s využitím *inventarizace*.
3. Periodické zjišťování skutečného stavu majetku a dluhů (inventarizace) jako jediné možnosti vyčíslení výsledku hospodaření, který by byl svým obsahem ekvivalentní výsledku ve spojitých (akruárních) soustavách.
4. Výsledek hospodářského období je odvozován primárně na bázi zaznamenaných peněžních důsledků uskutečněných transakcí (příjmy, výdaje peněz). **Výsledek hospodářského období je v této soustavě odvozen porovnáním příjmů peněz dosažených v období a (většinou zobecněných) výdajů peněz stejného období.**

Nespojitě systémy (ne-akruární) zachycují transakce státních organizací **důsledkově** (nespojité). V těchto soustavách je v zásadě nemožné zkracovat časový interval pro vyčíslení výsledku hospodaření na dobu teoreticky nekonečně malou; matematicky veličina výsledku v takové soustavě není spojitou funkcí času. V těchto soustavách se výsledek odvozuje z uskutečněných peněžních toků (peněžních příjmů a peněžních výdajů) daného období. Uvedené toky jsou důsledkem již uskutečněných transakcí a pro jejich zahrnutí do výsledku hospodaření v dané soustavě je rozhodující pouze to, že se v daném období uskutečnily. Takovému přístupu se do jisté míry blíží (nikoli však totálně) některé redukované soustavy účtů na bázi operací příjmů a výdajů (např. jednoduché účetnictví jako redukovaný podvojný systém).

1.3 Kamerální a jednoduché účetnictví

Jako samostatné, relativně odlišné co do systémové konstrukce, používaných metodických prostředků a zčásti i specializovaného zaměření, existovala a v některých zemích ještě existuje vedle podvojného účetnictví také soustava kamerálního účetnictví a soustava jednoduchého účetnictví.

Ve stručnosti můžeme **kamerální účetnictví** charakterizovat jako soustavu, která v původní podobě sleduje pouze peněžní toky, tedy příjmy a výdaje peněz v návaznosti na přesné dispozice pro jejich vydání i příjmy v podobě rozpočtu. Ať už je původ kamerálního účetnictví jakýkoli, jeho podstata jej předurčuje k zobrazování peněžního hospodářství těch celků, které nejsou zaměřeny na výdělek (zisk), ale které podle určitého plánu, rozpočtu, přijímají peníze ze stanovených zdrojů a vydávají je na stanovené účely. Ideální rozpočtové hospodaření má skončit jako vyrovnané, tedy objem přijatých peněz má být opět celý vydán. Srovnáním příjmových předpisů a výdajových předpisů zjistíme výsledek hospodaření (rozpočtový přebytek nebo schodek). Připojením rozdílu (zvětšení nebo zmenšení) ve věcném jmění na základě inventury k tomuto výsledku dostáváme výsledek celkového hospodaření.

Jednoduchým (obecným) **účetnictvím** rozumíme soustavu, která v hospodářství daného celku (podniku) účetně eviduje jen některé operace, principiálně neužívá bilance, tedy ani kategorii aktiv a pasiv, tím méně vlastního kapitálu, tudíž nepracuje ani s porovnáním výnosů a nákladů daného období pro zjištění výsledku hospodaření. Dominujícími složkami (účetními kategoriemi) jednoduchého účetnictví jsou pohledávky a dluhy, stav a pohyb peněžních prostředků a (inventarizací periodicky zjišťovaný) stav rozdílu majetku celkem a dluhů celkem.

Jednoduché účetnictví se od počátku potýkalo s řadou metodických nedostatků, které byly různým způsobem řešeny; nikdy však nebyl vyřešen základní nedostatek této soustavy, omezená schopnost úplného zachycování hospodářských aktivit. Na druhé straně však jde o účetnictví, ve kterém jsou používány ty základní prvky účetního zaznamenávání hospodářských skutečností, které ztělesňují ověřitelnost, průkaznou podobu záznamů. Proto v podmínkách malých podniků plnilo jednoduché účetnictví úspěšně funkci především informačního podkladu pro daňové účely.

2. Reprodukční proces firem a organizací

Vzhledem k cíli této publikace, použít stejné metody finanční analýzy jak pro hodnocení firmy, tak i pro hodnocení státní organizace, je nezbytné převést účetní výkazy nespojitého účetnictví do účetních výkazů spojitého (akruárního) účetnictví. Z tohoto důvodu je nutné nalézt **stejný účetní model pro výrobní podnik, obchodní a státní organizaci**. Z důvodu pochopení kategorie nákladů a výnosů bude veden oproti předchozí kapitole zcela jiný výklad.

2.1 Výrobní podnik

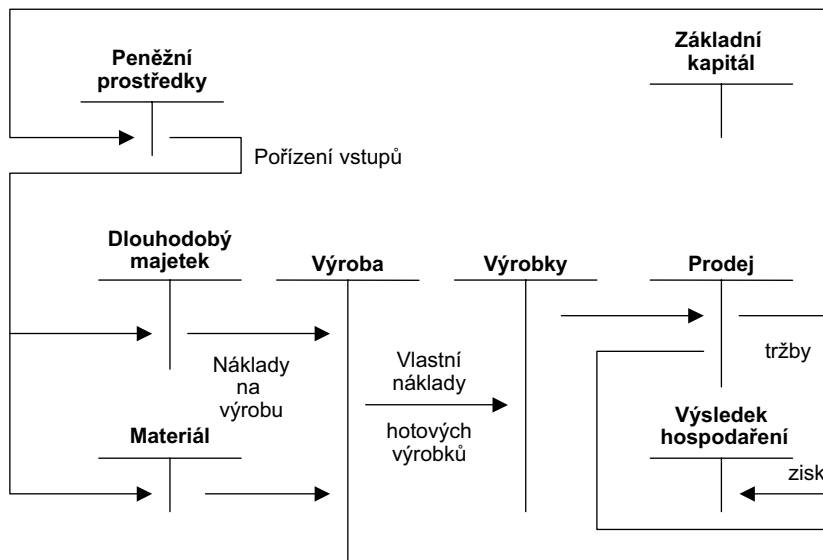
Charakteristickým rysem výrobního podniku je sama výroba. Ta potřebuje nejméně tři druhy majetku: Dlouhodobý hmotný a nehmotný majetek (majetek dlouhodobě užitečný), materiál a peníze (majetek krátkodobě užitečný). Majetek se ve výrobním procesu postupně spotřebovává (nebo jen opotřebovává) a transformuje se do výrobku ve formě nákladů. Hotové výrobky se převádějí na sklad a prodávají se. Tím vznikají pohledávky za zákazníky, kteří je uhrazují na vkladový účet podniku, čímž se uzavírá jeden cyklus koloběhu. Rozdíl mezi cenou, za kterou podnik své výrobky prodal a vlastními náklady na jejich výrobu je jeho výsledek hospodaření, zisk nebo ztráta. Získané peněžní prostředky použije podnik, po splnění odvodových povinností a dalších závazků (ke svým zaměstnancům, k dodavatelům aj.), na doplnění zásob, na obnovu dlouhodobého hmotného a nehmotného majetku, na jeho rozšíření atd. Schéma tohoto koloběhu je uvedeno na obr. 1.

2.2 Obchodní podnik

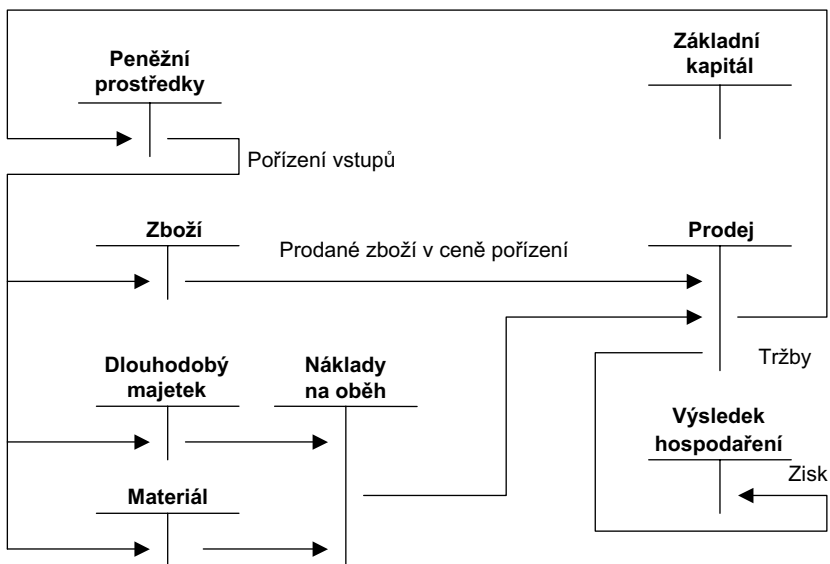
Jádrem činnosti obchodního podniku je nákup, skladování a prodej zboží, tj. výrobků určených k prodeji zákazníkům v nezměněné formě. Tržby, jichž podnik dosáhne prodejem zboží, se použijí na doplnění zásob zboží a na úhradu nákladů na oběh zboží. Zbytek představuje zisk. Obr. 2 je ukázkou tohoto koloběhu majetku v obchodním podniku.

2.3 Státní organizace

Důvodem existence státní organizace je plnění služeb (koupě investice) pro veřejnost (daňové poplatníky). Tato služba spotřebovává jak dlouho-

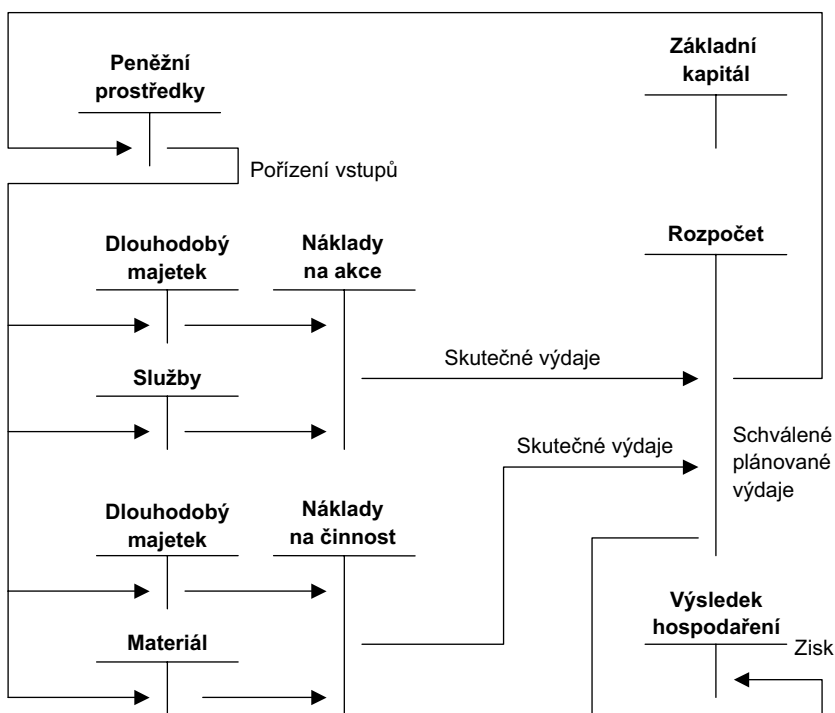

Obr. 1 Koloběh majetku ve výrobním podniku

Obr. 2 Koloběh majetku v obchodním podniku

dobý hmotný a nehmotný majetek, materiál a peníze pro vlastní činnost (II. okruh), tak zejména finanční prostředky na zajištění služeb a statků pro veřejnost (I. okruh). Finanční prostředky na realizaci služeb a statků ubývají každou úhradou soukromým poskytovatelům služeb a statků. Transformují se do služeb a statků formou nákladů. Za zprostředkování těchto služeb a realizaci statků dostává státní organizace úhradu danou schváleným rozpočtem (státním rozpočtem). Tato výše úhrady představuje pro státní organizaci výnos. Rozdíl mezi úhradou zajištěných služeb či statků stanovený schváleným rozpočtem a skutečnými náklady lze považovat za výsledek hospodaření státní organizace (zisk nebo ztrátu). Obr. 3 zobrazuje koloběh majetku státní organizace.

Obr. 3 Koloběh majetku ve státní organizaci

Porovnáme-li uvedené koloběhy hospodářských prostředků, je patrný rozdíl vyplývající z odlišného zachycení spotřebovaného majetku: Ve výrobním podniku představuje náklady na výrobu, v obchodním podniku náklady na oběh zboží a ve státním podniku náklady na realizaci investičních akcí